

การส่งเสริมรายได้ทำไร่กาแฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน*

PROMOTING COMMUNITY COFFEE FARMING INCOME IN THE UPPER NORTHERN HIGHLANDS

พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี), สุวรา นาคยศ

PhraUdombunthit (Somsak Sutthiyannamethi), Suwara Nakys

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: Udombundhit@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความทางวิชาการนี้ เป็นการศึกษาการมีรายได้ทำไร่กาแฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน และการส่งเสริมการมีรายได้ทำไร่กาแฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน เป็นการศึกษาข้อมูลของเกษตรกรผู้ปลูกกาแฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน ผลการจากการศึกษาข้อมูล จะเห็นได้ว่า การมีรายได้ทำไร่กาแฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบนนั้นกาแฟสร้างรายได้ เก็บได้นาน กาแฟสามารถปลูกร่วมกับไม้ป่าในไร่หมุนเวียนเดิมได้ กาแฟป้องกันดินถล่มได้ มีการจัดระบบการจัดการกาแฟใหม่ ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ มีการรวมกลุ่มเกษตรกร จนกลายเป็นกลุ่มวิสาหกิจ โดยพื้นที่ต้นน้ำนั้น มีการจัดตั้งองค์กรผู้ประกอบการในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน ส่วนพื้นที่กลางน้ำ ก็ให้มีจุดแปรรูปควบคุมคุณภาพการผลิตกะลากาแฟ และพื้นที่ปลายน้ำ ก็คือ การสร้างรายได้ควบคู่ไปกับการดูแลป่า รวมไปถึงการส่งเสริมการมีรายได้ทำไร่กาแฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐที่เปลี่ยนจากพื้นที่การปลูกฝิ่น มาปลูกกาแฟทดแทน อีกทั้งยังมีหน่วยงานศูนย์วิจัยเกษตรหลวงที่อยู่ในพื้นที่ได้เป็นหน่วยงานสนับสนุนความรู้ ค้นคว้าวิจัยสายพันธุ์กาแฟ เพื่อส่งเสริมการปลูกกาแฟในพื้นที่ มีองค์ความรู้ในการผลิตกาแฟที่มีอยู่แล้วจำนวนมาก สามารถส่งเสริมต่อยอดยกระดับให้มีประโยชน์กับชุมชนได้

คำสำคัญ: การส่งเสริมรายได้; กาแฟ; ชุมชน

*Received March 23, 2024; Revised August 1, 2024; Accepted August 2, 2024

Abstract

This academic article aimed to study the income generation of coffee farming communities in the Upper North Highlands and the promotion of income for coffee farming communities in the Upper Northern Highlands, and it conducted qualitative research. The sample includes coffee farmers of the Upper North Highlands communities. The results of the academic articles showed that earning from coffee farming in communities in the Upper Northern Highlands generated income. Coffee can be grown together with wild trees in the original rotational fields. Coffee can prevent landslides. A new coffee management system has been organized upstream, midstream, and downstream. There was a group of farmers until it became a group of enterprises in the upstream area. Entrepreneurial organizations were established in the form of community enterprises. In the midstream area, there was a processing point to control the quality of coffee shell production, and the downstream region generated income while taking care of the forest. The government has promoted coffee farming income for communities in the Upper North Highlands by shifting from opium-growing areas to growing coffee instead. A region's Royal Agricultural Research Center unit has become a knowledge support agency researching coffee strains to promote coffee cultivation. A large body of knowledge existed in the production of coffee. It can be encouraged and upgraded to be helpful to the community.

Keywords: Income Boosting; Coffee; Community

บทนำ

อดีตที่ผ่านมา การเกษตรบนพื้นที่สูง เป็นการเกษตรในรูปแบบทำไร่เลื่อนลอย และทำลายระบบนิเวศทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การตัดไม้ลายทำลายป่า การทำลายป่าต้นน้ำ จึงเกิดปัญหาในรูปแบบต่างขึ้นมา อย่างเช่นปัญหาขาดแหล่งน้ำ ปัญหาล้างแล้ง การตัดไม้ทำลายป่าตามด้วยการเผาเศษวัชพืช ต้นไม้ รวมทั้งเศษพืชจากการทำการเกษตรต่าง ๆ ล้วนเป็นกิจกรรมและสาเหตุที่ทำให้การเกษตรของเกษตรกรบนพื้นที่สูงมีปัญหา ทั้งนี้ยังมีปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้เกษตรกรต้องทำเช่นนั้น การขาดความรู้ในการทำการเกษตรที่ถูกต้อง การเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้อาหารมีไม่เพียงพอต่อการบริโภค การดำรงชีวิตพร้อมกับการประกอบอาชีพทำการเกษตรวิถีแบบเดิมเช่นนี้ ทำให้พื้นที่ป่าไม้ทยอยลดลง

อย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และนำไปสู่การประสบปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น หมอกควันที่คนในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนทั้งพื้นที่ราบและที่สูงต้องประสบเป็นประจำทุกปี ซึ่งสาเหตุหลักๆ คงหนีไม่พ้นการเผาป่าไม้ การเผาเศษวัสดุจากการเกษตร เป็นสาเหตุให้มีการสนับสนุนการปลูกกาแฟเข้ามาแทนที่ ทำให้เกิดรายได้ที่ยั่งยืนแก่เกษตรกร เป็นต้น การปลูกกาแฟเริ่มมาจาก โครงการในพระราชดำริของ ในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่ส่งเสริมการมีอาชีพของกลุ่มเกษตรกร เป็นพื้นที่สูง เพื่อให้คนอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การไร่กาแฟจึงมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบนพื้นที่สูง เนื่องจากเป็นพืชที่สามารถสร้างรายได้ให้แก่เกษตรกร ในหลายชุมชนเกิดการรวมกลุ่มและสร้างความเข้มแข็งในการผลิตกาแฟให้เติบโตและเป็นที่รู้จักในระดับประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ การปลูกกาแฟยังช่วยสร้างระบบนิเวศน์ป่าไม้บนพื้นที่สูง โดยการปลูกร่วมกับไม้ผลเมืองหนาว และการปลูกภายใต้ร่มเงาป่าธรรมชาติ การปลูกกาแฟ นอกจากเกษตรกรจะมีรายได้โดยตรงจากการผลิตผลกาแฟแล้ว การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับกาแฟ ด้วยเทคโนโลยีและเครื่องมือใหม่ ทำให้การผลิตกาแฟมีประสิทธิภาพและคุณภาพสูงขึ้น หรือการเพิ่มมูลค่าของระบบการปลูกกาแฟด้วยการตระหนักถึงการดูดซับคาร์บอนไดออกไซด์ของต้นกาแฟ ที่ช่วยให้เกิดประโยชน์ต่อการลดภาวะโลกร้อน เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น สัตว์ป่า เติบโต และพืชอาหารและพืชสมุนไพรอื่น ๆ หรือแหล่งทรัพยากรป่าไม้บนพื้นที่สูง เป็นการเพิ่มมูลค่าของระบบการปลูกตามแนวทางการพัฒนาแบบ BCG สร้างความยั่งยืนต่ออาชีพและรายได้ของเกษตรกรบนพื้นที่สูง

ตลอดระยะเวลากว่า 50 ปีของการพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนบนพื้นที่สูงของมูลนิธิโครงการหลวง ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและแนวทางการปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง กาแฟเป็นพืชชนิดหนึ่งที่มูลนิธิโครงการหลวงได้ส่งเสริมให้กับเกษตรกรบนพื้นที่สูงปลูกเพื่อทดแทนพืชเสพติด โดยเฉพาะกาแฟอาราบิก้าที่เจริญเติบโตและให้ผลผลิตที่มีคุณภาพได้ดีบนพื้นที่สูง เสริมสร้างการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำการเกษตรมาปลูกกาแฟภายใต้ร่มเงาของไม้ป่าท้องถิ่น นอกจากนี้ผลผลิตกาแฟสามารถเก็บรักษาไว้นานและมีความเสียหายน้อยจากการขนส่ง และที่สำคัญ คือสามารถสร้างรายได้ที่ดีให้กับครัวเรือนได้ เป็นต้นแบบของการพัฒนาบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนได้ ปัจจุบันเกษตรกรบนพื้นที่สูงได้หันมาปลูกกาแฟกันมากขึ้น ทำให้พื้นที่ที่เคยทำการเกษตรปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาตลอดระยะเวลาหลายปี ได้พลิกฟื้นกลับมาชุ่มชื้นและเขียวขจีอีกครั้ง นอกจากจะได้ความร่มรื่นกลับคืนมา มีความสุขกับการทำเกษตรภายใต้ร่มเงาของต้นไม้และเกษตรกรบนพื้นที่สูงยังได้สุขภาพที่ดีกลับคืนมาด้วย

สำหรับการผลิตกาแฟอาราบิก้าในภาคเหนือของประเทศไทย พบว่าส่วนใหญ่มักปลูกกาแฟในบริเวณพื้นที่ลาดเอียงตามไหล่เขา มีระบบการปลูกแบบพืชเดี่ยว และปลูก

แบบกลางแจ้งโดยไม่มีต้นไม้บ่งชี้ที่จะช่วยลดความเข้มแสงและอุณหภูมิ จึงทำให้ต้นกาแฟให้ผลผลิตไม่ยาวนาน และต้นกาแฟเสื่อมโทรมเร็ว ประกอบกับต้องใช้ปัจจัยการผลิตจำพวกปุ๋ยหรือสารเคมีเกษตรอื่น ๆ ค่อนข้างสูง และมีข้อจำกัดอีกประเด็นที่สำคัญ คือ เรื่องพื้นที่ปลูก เนื่องจากการปลูกกาแฟแบบกลางแจ้งเกษตรกรต้องเตรียมพื้นที่ก่อนปลูก โดยการตัดไม้ทำลายป่า เผากำจัดเศษวัชพืช เพื่อให้พื้นที่โล่งและเรียบเหมาะสำหรับปลูกกาแฟซึ่งส่งผลให้พื้นที่ป่าลดลงอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้ว่าการปลูกกาแฟแบบนี้อาจได้ผลผลิตที่ไม่คุ้มทุนแล้ว ยังเป็นการทำลายทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพบนพื้นที่สูงอีกด้วย การปลูกกาแฟภายใต้ร่มเงาอาจมีผลผลิตไม่สูงเท่าการปลูกกาแฟแบบกลางแจ้ง แต่มีข้อดีคือต้นกาแฟไม่โทรมและมีอายุการให้ผลผลิตที่ยาวนานกว่า เนื่องจากไม้บ่งชี้จะช่วยลดความเข้มแสง อุณหภูมิได้ทรงพุ่มและอุณหภูมิดินทำให้กาแฟให้ผลผลิตสม่ำเสมอ คุณภาพสูง การปลูกภายใต้สภาพร่มเงาเป็นระบบการปลูกที่ใช้ปุ๋ยน้อยกว่าการปลูกกาแฟแบบกลางแจ้ง เนื่องจากป่าธรรมชาติดินมักมีอินทรีย์วัตถุสูง และมีความชื้นสูง อันมาจากการทับถมของใบไม้ที่ร่วงหล่นทำให้สามารถเป็นปุ๋ยและคลุมดินเพื่อรักษาความชื้นในดินได้ และช่วยลดการพังทลายของหน้าดิน เนื่องจากกาแฟมีระบบรากแก้วและรากเหนือดินที่ดี ซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของต้นกาแฟ นอกจากนี้การปลูกกาแฟภายใต้ร่มเงาต้นไม้ถือว่าเป็นการลดปัญหาเรื่องพื้นที่ปลูก เพราะเกษตรกรสามารถปลูกในพื้นที่ป่าทำกินหรือร่วมกับไม้ผลยืนต้น เช่น บัวยว ท้อ มะคาเดเมียนนท และอะโวคาโด จึงเป็นการลดปัญหาการบุกรุกแผ้วถางพื้นที่ป่า ลดปัญหาการเผาอันเป็นสาเหตุหลักของปัญหาหมอกควัน และเกษตรกรยังมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการปลูกกาแฟแซมสวนไม้ผล จึงนำไปสู่การประกอบอาชีพเกษตรรวมกับการอนุรักษ์ผืนป่าได้อย่างยั่งยืน

จากที่กล่าวมา การส่งเสริมการมีรายได้ของเกษตรกรบนพื้นที่สูง การปลูกกาแฟเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ส่งเสริมให้เกษตรกรบนพื้นที่สูงให้อยู่ร่วมกับธรรมชาติ การปลูกกาแฟใต้ร่มไม้เชิงอนุรักษ์น่าจะเป็นตัวเลือกที่ดีอย่างหนึ่งที่สามารถส่งเสริมควบคู่ไปกับการฟื้นฟูป่าบนเขาหัวโล้นในหลาย ๆ พื้นที่ เพราะอย่างน้อยก็เป็นทางเลือกให้เกษตรกรมีรายได้ที่ยั่งยืน ควบคู่ไปกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมและธรรมชาติรอบตัว การส่งเสริมรายได้ทำไร่กาแฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน จึงเป็นส่งเสริมการมีรายได้ โดยการจัดสร้างผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อนำสินค้าต่อยอดการค้าตลาดสินค้า ต่อไป

หลักการแนวคิดและทฤษฎี

การส่งเสริมรายได้ทำไร่กาแฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน ที่ได้ศึกษาข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ข้อมูลเกี่ยวกับกาแฟ

กาแฟโดยแหล่งกำเนิดแล้วเป็นพืชพื้นเมืองของอาบิซีเนีย (Abyssinia) และอาราเบีย (Arabia) ถูกค้นพบในศตวรรษที่ 6 ราวปี ค.ศ. 575 ในประเทศอาระเบีย (Arabia) และในขณะเดียวกันบางท่านก็กล่าวว่ากาแฟเป็นพืชพื้นเมืองที่พบในเมืองคัฟฟา (Kaffa) ซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศเอธิโอเปีย (Ethiopia) กาแฟจึงได้ชื่อเรียกตามจังหวัดนี้ และยังได้เรียกแตกต่างกันออกไปอีกมาก แหล่งกำเนิดเดิมของกาแฟมาจากประเทศอาบิซีเนีย หรือแถบประเทศอาราเบียน หรือประเทศอาหรับ ตะวันออกกลาง สมัยนั้นไม่มีผู้ใดให้ความสนใจเท่าใดนักจนกระทั่งล่วงเลยมาถึงศตวรรษที่ 9 มีการเลี้ยงแพะชาวอาราเบียคนหนึ่งชื่อ คาลดี (Kaldi) นำแพะออกไปเลี้ยงตามปกติ แพะได้กินผลไม้สีแดงชนิดหนึ่งเข้าไปแล้วเกิดอาการคึกคะนองผิดปกติ จึงได้นำเรื่องไปเล่าให้ชาวมุสลิมท่านหนึ่งฟัง จึงได้นำผลของต้นไม้ นั้นมาแกะเปลือกเอาเมล็ดไปคั่วแล้วต้มในน้ำร้อนดื่มเห็นว่ามีอาการกระปรี้กระเปร่า จึงนำไปเล่าให้คนอื่นฟังต่อไป ชาวอาราเบียจึงได้เริ่มรู้จักต้นกาแฟมากขึ้น จึงทำให้กาแฟแพร่หลายเพิ่มขึ้นจากประเทศอาราเบีย เข้าสู่ประเทศอิตาลี เนเธอร์แลนด์ เยอรมัน ฝรั่งเศส

กาแฟมีสายพันธุ์หลัก ๆ 2 สายพันธุ์ คือ

1. กาแฟพันธุ์ราบิก้า (Arabica) ปลูกที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 3,000 ฟุต ให้ผลผลิตสม่ำเสมอ รสหอมกลมกล่อม ในเมล็ดกาแฟพันธุ์ราบิก้ามีปริมาณคาเฟอีนน้อยกว่าพันธุ์โรบัสต้า ประมาณ 1 เท่า ผลผลิตของกาแฟทั่วโลกเป็นกาแฟพันธุ์ราบิก้า 75%
2. กาแฟพันธุ์โรบัสต้า (Robusta) ปลูกในพื้นที่สูงกว่าระดับน้ำทะเลไม่มากนัก ส่วนใหญ่ปลูกในประเทศแถบร้อนชื้น มีรสชาติเข้มข้น หอมฉุนกว่ากาแฟพันธุ์ราบิก้า มีสัดส่วนของผลผลิตกาแฟทั่วโลก 25%

กาแฟเป็นไม้พุ่มยืนต้น ขนาดปานกลางสูง ประมาณ 3-4 เมตร ใบสีเขียวแตกออกจากข้อเป็นคู่ ๆ ดอกออกตามข้อของกิ่งมีสีขาวบริสุทธิ์ กลิ่นหอมต้นกาแฟในประเทศไทย เริ่มออกดอกในเดือนตุลาคม - กุมภาพันธ์ ระยะเวลาตั้งแต่การออกดอกถึงการเก็บเกี่ยวใช้เวลาประมาณ 8-12 เดือน หลังจากปลูกกาแฟได้ 2-3 ปี กาแฟจะเริ่มออกดอกและติดผล ผลของกาแฟเรียกว่า Coffee Cherry มีลักษณะค่อนข้างกลม ขณะที่ผลยังอ่อนมีสีเขียว และเมื่อผลแก่จัดจะมีสีแดง ในแต่ละข้อของกิ่งกาแฟติดผลประมาณ 10-60 ผล แต่ละผลมีเมล็ดกาแฟอยู่ 2 เมล็ดโดยส่วนแบนของเมล็ดประกบติดกัน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้พระราชทาน แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเวลานานและต่อเนื่องกว่า 30 ปี แล้ว ทรงมีกระแสพระราชดำรัสให้ผู้บริหาร ประเทศและประชาชนเห็นถึงความสำคัญของ

การพัฒนาที่สมดุล มีการพัฒนาเป็นลำดับขั้น ไม่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว (ณัฐพงศ์ ทองภักดี, 2551) ทรงมีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 และชัดเจนมากขึ้นในปี 2540 เป็นปีที่ประเทศไทยต้องรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพเพื่อที่จะยืนหยัดในการพึ่งตนเองและพัฒนานโยบายที่สำคัญเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยการสร้างแนวคิดเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และแนวทางพัฒนาที่ต้องอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549) ได้อธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริว่า อยู่เหนือกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตก ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน กำไร ไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจนายทุนหรือเศรษฐกิจธุรกิจ เพราะครอบคลุมถึง 4 ด้าน คือ 1. มิติด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ให้ความความยั่งยืนมั่นเพียรประกอบสัมมาชีพเพื่อให้พึ่งตนเองได้ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น และมีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่สภาพพ้นจากการเป็นหนี้และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ มีครอบครัวที่อบอุ่นและเป็นสุข 2. มิติด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเองโดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคง โดยเริ่มจากใจที่รู้จักพอเป็นการปฏิบัติตามทางสายกลางหรือมีขั้วมาปฏิบัติ 3 มิติ ด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสุขสงบ ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือ เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอาเปรียบกัน การมุ่งร้ายทำลายกัน 4. มิติด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของประชาชน เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้เป็นสิน เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน เป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

อภิชัย พันธเสน (2551) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจนายทุนหรือเศรษฐกิจธุรกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปธรรมของพุทธเศรษฐศาสตร์ หรือเป็นองค์ความรู้ภาคปฏิบัติที่เป็นส่วนสำคัญของพุทธศาสตร์ซึ่งจะอธิบายถึงหลักประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีเหตุผล นั่นคือ ความพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภ ไม่

เบียดเบียนผู้อื่น เข้าใจ ธรรมชาติตามสภาพที่เป็นจริงตามหลักธรรมะและใช้ชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ซึ่งจะทำให้เกิดความสุขที่มาจากความสงบ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใน 5 ส่วนสำคัญ ประกอบด้วย กรอบแนวคิด คุณลักษณะ ค่านิยม เงื่อนไข และแนวปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับหรือเป้าหมาย จึงได้ออกมาเป็นสัญลักษณ์ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจ จดจำและนำไปปฏิบัติ โดยมีความหมายว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นเรื่องของทางสายกลาง ที่อยู่ภายใต้ เงื่อนไข 2 ข้อ คือ 1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน มีความรอบคอบและความระมัดระวังที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาเชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และในขั้นปฏิบัติ 2. เงื่อนไขคุณธรรม ประกอบด้วย การตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน ใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และมี 3 คุณลักษณะที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันไป คือ 1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น 2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ 3. การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2559)

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ คือ การยึดหลักทางสายกลางและความไม่ประมาท คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนการใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ

สภาพทั่วไปของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน

1. ที่ตั้งและอาณาเขต กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 ประกอบด้วย จังหวัด เชียงราย พะเยา แพร่ และน่าน อยู่ทางตอนบนของประเทศระยะทางจากกรุงเทพมหานคร 785 กิโลเมตร มีชายแดนด้านเหนือติดกับประเทศสหภาพเมียนมาร์ระยะทาง 130 กิโลเมตร (เป็นแนวภูเขา 100 กิโลเมตร และเป็นแนวแม่น้ำ 30 กิโลเมตร คือ ส่วนที่เป็นแม่น้ำกกและแม่น้ำรวก) ชายแดนด้านตะวันออกติดกับ สปป.ลาว ระยะทาง 437 กิโลเมตร (เป็นแนวภูเขายาว 219 กิโลเมตร และแนวแม่น้ำโขงยาว 219 กิโลเมตร) กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 ด้านตะวันตกติดกับจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 ระยะทาง 181.1 กิโลเมตร ที่จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำปาง 225 กิโลเมตรและด้านใต้ติดกับกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 1 ที่จังหวัดอุตรดิตถ์ ระยะทาง 313.339 กิโลเมตร กลุ่มจังหวัด

ภาคเหนือตอนบน 2 มีพื้นที่รวม 36,024 ตารางกิโลเมตร โดยพื้นที่ประเทศไทยมี 513,115 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 7.02 และจังหวัดเชียงรายมีพื้นที่มากที่สุด 11,678 ตารางกิโลเมตร

2. ลักษณะภูมิประเทศ กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้ และภูเขามีสภาพสูงจากน้ำทะเล สูงสุดที่ดอยภูคา 1,980 และความสูงเฉลี่ยคือ 76.16 ของดอยสูงที่สุดในประเทศไทย มีแม่น้ำสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำโขงไหลมาจากประเทศจีนและผ่านกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 แม่น้ำยมโดยต้นกำเนิดที่จังหวัดพะเยา แม่น้ำน่านมีต้นกำเนิดที่จังหวัดน่าน แม่น้ำกกมีต้นกำเนิดที่จังหวัดเชียงใหม่ แม่น้ำอิงต้นกำเนิดที่ จังหวัดพะเยา เป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำโขง โดยไหลลงแม่น้ำโขงที่ บ้านปากอิง ม.16 ต.ศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

3. ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของจังหวัดในกลุ่มภาคเหนือโดยรวม ในช่วงครึ่งปีแรกของปี 2557 ขยายตัวไม่ค่อนักเนื่องจากได้รับผลกระทบจากการชะลอตัวลงของเศรษฐกิจโลกและการแข็งค่าขึ้นของเงินบาทในช่วงครึ่งแรกของปี ส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรม ได้รับผลกระทบจากต้นทุนด้านพลังงานและค่าจ้างแรงงานที่เพิ่มสูงขึ้น ภาคการเกษตรยังขยายตัวได้ดี ส่วนการค้าขายแดนขยายตัวในระดับสูง เนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศเพื่อนบ้านมีการขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะการลงทุนในภาคอสังหาริมทรัพย์ ในจังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน มีการลงทุนปลูกสร้างทั้งแนวราบและแนวตั้งเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน เช่น จังหวัดเชียงราย ที่อำเภอ เชียงแสน เชียงของ และแม่สาย

แนวคิดการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ

การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพเป็นหนึ่งในกระบวนการส่งเสริมอาชีพที่มีการกำหนดแนวทาง วิธีการ ขั้นตอน และรูปแบบต่าง ๆ ในการยกระดับรายได้และสร้างความมั่นคงในอาชีพเพื่อให้ผู้ประกอบการอาชีพมีความมั่นใจว่าถ้าได้นำไปใช้และปฏิบัติ จะทำให้การประกอบอาชีพของตนมีความมั่นคง ยิ่งขึ้น ซึ่งมีหน่วยงาน นักคิด นักวิชาการ ได้สร้างแนวทางวิธีการที่จะพัฒนาและส่งเสริมอาชีพในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)

การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพตามทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 กำหนดแนวทางไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559)

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ ดังนี้

1. การส่งเสริมและพัฒนาคนให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพให้มีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า ได้แก่ สนับสนุนการสร้างอาชีพ สร้างรายได้

และให้ความช่วยเหลือ ผู้ด้อยโอกาส สตรี และผู้สูงอายุ อาทิ การสนับสนุนธุรกิจขนาดเล็กลงขนาดกลางและขนาดย่อม และ วิสาหกิจชุมชน

2. การสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นพลังร่วมทางสังคมในการสนับสนุนการพัฒนาและพร้อมรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ได้แก่ การส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชนเพื่อยกระดับทักษะของคนในชุมชน และการส่งเสริมให้ชุมชนจัดสวัสดิการและบริการในชุมชน อีกทั้งการพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุวัยต้น ให้สามารถเข้าสู่ตลาดงานเพิ่มขึ้น ได้แก่ พัฒนาและส่งเสริมผู้ประกอบการมีการจ้างงานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และสนับสนุนช่องทางการตลาด แหล่งทุน และบริการข้อมูลเกี่ยวกับโอกาสในการประกอบอาชีพสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนทักษะอาชีพที่เหมาะสมกับวัย ทักษะ การเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันระหว่างรุ่น

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ดังนี้

1. การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ได้แก่ ส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยและการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ การต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างการจัดการความรู้ในชุมชน

2. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ การประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน การส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการร่วมกันพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎีและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติเพื่อการสร้างองค์ความรู้ รูปแบบการจัดการในการเพิ่มสร้างศักยภาพการบริหารจัดการให้กับชุมชนในการประกอบธุรกิจ การสนับสนุนการประกอบธุรกิจแบบวิสาหกิจเพื่อสังคม และการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนเกี่ยวกับภาคการเกษตรที่สำคัญ ดังนี้

1. เสริมสร้างฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน ได้แก่ การจัดทำแผนบริหารจัดการน้ำในภาคเกษตรระดับลุ่มน้ำและการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำเพื่อการเกษตร การกำหนดเขตการใช้พื้นที่ทำการเกษตรที่เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาดในพื้นที่

2. สร้างและถ่ายทอดองค์ความรู้วิชาการ นวัตกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม เพื่อสนับสนุนการปรับระบบการผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้สินค้าเกษตรมีความปลอดภัยและตอบสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลาย ได้แก่ ส่งเสริมการ

วิจัยพัฒนาปัจจัย การผลิต เทคโนโลยีการเพาะปลูกให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและเพิ่มศักยภาพ ในการแข่งขัน ส่งเสริมวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตและรูปแบบผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูปใหม่ ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและความหลากหลายของสินค้าที่เกษตรกรและผู้ประกอบการสามารถเข้าถึงได้ และพัฒนารูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การจัดทำแปลงต้นแบบ ผ่านศูนย์เรียนรู้และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีในแต่ละพื้นที่

3. ยกระดับการผลิตสินค้าเกษตรและอาหารเข้าสู่ระบบมาตรฐานและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดและการบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพ ได้แก่ พัฒนาระบบมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากลทั้งในกลุ่มสินค้าที่เป็นอาหารและไม่ใช่อาหาร อาทิ สมุนไพร ผลิตภัณฑ์เสริมสุขภาพ ยา พลังงานทดแทน วัสดุชีวภาพ และการพัฒนาระบบการตรวจรับรอง คุณภาพแบบมีส่วนร่วมให้เป็นไปตามมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับของตลาดภายในและต่างประเทศและร่องในพื้นที่ที่มีความพร้อมและเหมาะสมเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือการท่องเที่ยว วิถีไทยเพื่อขยายฐานรายได้

4. เสริมสร้างขีดความสามารถการผลิตในห่วงโซ่อุตสาหกรรมเกษตร ได้แก่ เสริมสร้างศักยภาพของสถาบันเกษตรกรและการรวมกลุ่ม อาทิ กลุ่มเกษตรกรและวิสาหกิจชุมชน การส่งเสริม ให้เกษตรกรผลิตพืชและทำประมงให้สอดคล้องกับศักยภาพพื้นที่และความต้องการของตลาด (zoning) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุนการผลิต การบริหารจัดการผลผลิตอย่างเป็นระบบครบวงจรโดยแปรรูปสร้างมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรและความต้องการของผู้บริโภคในตลาด และพัฒนากลไกจัดการความเสี่ยงที่กระทบต่อสินค้าเกษตรโดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีส่วนร่วมร่วมคิด ร่วมทำและเป็นเจ้าของในการพัฒนาการเกษตรของตนและภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนด้านปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นและเชื่อมโยงกับศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ ในพื้นที่ การจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้ภาคปฏิบัติเพื่อสร้างองค์ความรู้ความสามารถในการยกระดับการผลิต แปรรูป การตลาดและการบริหารจัดการ การสนับสนุนการเพิ่มรายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร และการเข้าถึงเครือข่ายพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน

เป้าหมายหลักในการพัฒนากลุ่มอาชีพ

1. ส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเสริม
2. พัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริทั้งด้านการผลิต และการบริหารจัดการกลุ่ม

3. พัฒนาการตลาดของกลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริทั้งตลาดท้องถิ่น และตลาดประจำ

4. เสริมสร้างความรู้ทักษะ และจิตสำนึกของสมาชิกในการทำงานร่วมกันเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม

แนวคิดการส่งเสริมอาชีพชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

การคิดและกำหนดแนวทางเพื่อส่งเสริมอาชีพชุมชนให้มีรายได้อย่างมั่นคงในรูปแบบต่าง ๆ ถือว่าเป็นความสำคัญที่จะช่วยให้อาชีพหรือกลุ่มอาชีพในชุมชนได้มีโอกาสและช่องทางในการเพิ่มการผลิตและจำหน่ายสินค้าได้เพิ่มมากขึ้น แนวคิดที่สำคัญมีดังนี้

1. แนวคิดการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยชุมชน การจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยชุมชน เป็นแนวคิดที่สอดคล้องยุทธศาสตร์ใหม่ของภาครัฐที่ต้องการให้เกิดการบูรณาการนวัตกรรมผสมผสานกับวิถีชีวิตในการผลิตสินค้าชุมชนและนำการท่องเที่ยวชุมชนผนวกเข้าไปเพื่อการสร้างเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง

2. แนวคิดตลาดนัดชุมชน ตลาดนัดชุมชน เป็นอีกแนวคิดที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์กรมการพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2560-2564 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากให้ขยายตัว กลยุทธ์ที่ 2.3 ส่งเสริม ช่องทางการตลาดโดยกำหนดกระบวนการที่ส่งเสริม การเพิ่มช่องทางการตลาดให้กับผู้ผลิต ผู้ประกอบการชุมชนให้มากขึ้นและสร้างการตลาดรูปแบบใหม่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างสะดวกและทั่วถึง โดยความร่วมมือภาครัฐ เอกชน และประชาชน สร้างรายได้ และให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการอาชีพในชุมชนทั้งที่เป็นการทำอาชีพรายบุคคลหรือรวมกันเป็นกลุ่มอาชีพได้นำผลิตภัณฑ์สินค้าหรือผลผลิตในชุมชนหรือจากพื้นบ้านออกมาจำหน่ายในพื้นที่ว่างของชุมชนตามที่ ได้กำหนดร่วมกันไว้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2559)

3. แนวคิดตลาดชุมชนหรือร้านค้าชุมชน เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาชุมชนในประเด็น เกี่ยวกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้คนในชุมชนรู้จักตัวตนและเข้าใจชุมชนท้องถิ่นของตนเอง รู้ปัญหา ความต้องการนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาลงมือปฏิบัติและพัฒนาด้านต่าง ๆ ตามศักยภาพและทุนของชุมชนและมุ่งเน้นการทำการกิจกรรมส่งเสริมอาชีพร่วมกัน อาทิ การใช้พื้นที่ร่วมกันในการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน การบริการจัดการพื้นที่ชุมชนร่วมกัน

4. แนวคิดศูนย์แสดงสินค้าชุมชนหรือ OTOP ศูนย์แสดงสินค้าชุมชนหรือ OTOP เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับภารกิจของกรมการพัฒนา ชุมชนในการส่งเสริมและและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากให้มีความมั่นคงโดยส่งเสริมและพัฒนา อาชีพ พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างงานสร้างรายได้ ให้แก่ชุมชนรวมทั้งการเชื่อมแหล่งทุน แหล่งตลาด และการสร้างโอกาสช่องทางการจำหน่าย

ผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยเฉพาะการจัดตั้งเครือข่าย OTOP ในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ ในการกำหนดกรอบการจัดตั้งศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP Center) ในแต่ละจังหวัดและต่างประเทศเพื่อเป็นช่องทางการจำหน่ายให้กับสินค้า OTOP

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนมีหน่วยงาน นักคิด นักวิชาการ อธิบายไว้ ดังนี้

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทสำคัญในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาที่สมาชิกหรือคนในชุมชนมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมหรือลักษณะของงานใดงานหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนย่อมมีส่วนร่วมในมิติต่าง ๆ ได้แก่ มิติการร่วมตัดสินใจว่าจะทำอะไรควรทำและทำอย่างไร มิติการร่วมลงมือปฏิบัติและร่วมเสียสละตามที่ได้ตัดสินใจร่วมกัน มิติการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงานร่วมกัน และมิติร่วมกันประเมินผลการดำเนินงานหรือโครงการที่เกิดจากการทำงานร่วมกัน

ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมที่ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง มีขั้นตอน ดังนี้ 1. กำหนดความต้องการของชุมชนและจัดลำดับความสำคัญ 2. การวางแผนในการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนของกำหนดนโยบาย กำหนดวัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้ 3. การดำเนินการพัฒนาที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ประโยชน์กับชุมชนโดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภาคีภาคพัฒนาในด้านต่าง ๆ 4. การมีรับผลประโยชน์ร่วมกันจากการพัฒนาไม่ว่าจะเป็นได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ และทางด้านจิตใจ 5. การประเมินผลการพัฒนาตามวัตถุประสงค์ เพื่อนำไปแก้ไขและปรับปรุงร่วมกัน อาจเป็นการประเมินย่อย ประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะ หรือประเมินผลในองค์รวม เข้าร่วมพัฒนาได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของชุมชนมีสาระสำคัญดังนี้ 1. เพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ ทำให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจได้อย่างรอบด้าน ครบถ้วนและรอบครอบมากยิ่งขึ้นรวมถึงการได้ทางเลือกในการตัดสินใจใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับงานที่กำหนดไว้ นำไปสู่การยอมรับในการตัดสินใจและไม่ส่งผลกระทบต่อประชาชน ชุมชน 2. ลดการสูญเสียเวลาและค่าใช้จ่าย เมื่อการตัดสินใจได้รับการยอมรับยอมทำให้งานต่าง ๆ ที่ได้ลงไปพัฒนาประชาชน ชุมชน ไม่ล่าช้า ไม่เกิดการขัดแย้งในขณะที่ปฏิบัติหรือดำเนินการ 3. เกิดความร่วมมือในการดำเนินงานไปปฏิบัติการที่ได้รับความร่วมมือและมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชนทำให้บุคคลเหล่านั้นรัก ห่วงแหน กระตือรือร้นที่จะทำให้การดำเนินงานสำเร็จไปด้วยดี 4. ทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชน ชุมชนมากขึ้น และ

สร้างความสัมพันธ์ที่ดีทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นได้รับการไว้วางใจและให้ความร่วมมือในกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นของตน 5. เกิดความเชี่ยวชาญในงานที่พัฒนาท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงการที่ประชาชน ชุมชนมีส่วนร่วมทำให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เกิดจากความร่วมมือของชุมชน 6. เสริมสร้างให้ประชาชน ชุมชน มีความกระตือรือร้น มีความสนใจและมีส่วนร่วมในการบริการสาธารณะของภาครัฐมากขึ้น

โดยสรุป แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญทำให้กระบวนการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพชุมชนสำเร็จผลตามเป้าหมาย ซึ่งการนำหลักคิดที่ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการนั้น ๆ ซึ่งหลักคิดเหล่านี้ ได้กำหนดแนวทางในการมีส่วนร่วมที่แท้จริงทำให้หน่วยงานภาครัฐ ผู้บริหารท้องถิ่น ชุมชน สามารถนำแนวทาง เหล่านั้นไปใช้หรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทและศักยภาพของท้องถิ่น โดยเฉพาะนำไปใช้กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนของตน

แนวทางการส่งเสริมรายได้ของชุมชน

การส่งเสริมรายได้จากการทำไร่กาแพของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบนสามารถเริ่มต้นได้จากการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์กาแพในพื้นที่ โดยเฉพาะการเลือกพันธุ์กาแพที่เหมาะสมกับสภาพอากาศและดินในแต่ละพื้นที่ การใช้วิธีการปลูกที่เหมาะสม และการดูแลรักษาอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพสูงและปลอดภัยต่อผู้บริโภค นอกจากนี้ การให้ความรู้และการฝึกอบรมแก่เกษตรกรในชุมชนเกี่ยวกับการจัดการและการปรับปรุงวิธีการปลูกกาแพยังเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเพิ่มผลผลิตและคุณภาพของกาแพได้

อีกแนวทางหนึ่งคือการส่งเสริมการตลาดและการสร้างแบรนด์ให้กับกาแพที่ผลิตในชุมชน การสร้างเอกลักษณ์และความโดดเด่นของกาแพท้องถิ่นจะช่วยให้ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักในตลาดมากขึ้น การใช้สื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีดิจิทัลในการโปรโมตผลิตภัณฑ์สามารถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ การร่วมมือกับองค์กรภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย เช่น งานแสดงสินค้าหรืองานเทศกาลกาแพ จะเป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะช่วยเพิ่มโอกาสในการขายและสร้างรายได้ให้กับชุมชน

สุดท้าย การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ชุมชนก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่สามารถช่วยเสริมสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน การเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เยี่ยมชมไร่กาแพ เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการผลิต และสัมผัสประสบการณ์การชิมกาแพสดจากไร่ จะสร้างรายได้ทั้งจากการขายผลิตภัณฑ์และการให้บริการท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ที่พักและร้านอาหาร จะช่วยเพิ่มความน่าสนใจและ

สร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือน นอกจากนี้ การส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนยังช่วยรักษาสีเขียวและวิถีชีวิตของชุมชนให้คงอยู่ต่อไปในอนาคต

สรุป

ในประเทศไทย การส่งเสริมการปลูกกาแฟได้รุ่มไม่เชิงอนุรักษ์น่าจะเป็นตัวเลือกที่ดีอย่างหนึ่งที่สามารถส่งเสริมควบคู่ไปกับการฟื้นฟูป่าบนเขาหัวโล้นในหลาย ๆ พื้นที่ เพราะอย่างน้อยก็เป็นทางเลือกให้เกษตรกรมีรายได้ที่ยั่งยืน จึงได้มีการรวมกลุ่มกันในเรื่องของการปลูกกาแฟออร์แกนิก กาแฟอินทรีย์ได้รุ่มเงาของป่า จนกลายเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทำกิจกรรมร่วมกัน ตั้งแต่การปลูกกาแฟ การดูแลรักษา และการแปรรูปกาแฟให้มีคุณภาพ จนกลายเป็นแบรนด์กาแฟอราบิก้าท้องถิ่น เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนบนดอยของตนเอง ทำให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น เพราะการปลูกกาแฟภายใต้ร่มไม้ช่วยทำให้เกิดความชุ่มชื้นในดิน ลดการกัดเซาะหน้าดิน และช่วยกักเก็บคาร์บอนได้ออกไซด์ได้มากกว่า มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงขึ้น เพราะส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์หอยมดป่าที่เหลืออยู่ ทำให้เอื้อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพได้หลายหน่วยงานได้เข้าไปส่งเสริมการทำการเกษตรแบบผสมผสาน โดยเฉพาะกาแฟอาราบิก้า เป็นพืชหนึ่งที่เหมาะสมในการปลูกบนพื้นที่สูง เพราะกาแฟจะเจริญเติบโตได้ดีและมีคุณภาพจะต้องปลูกบนพื้นที่สูงตั้งแต่ 500 เมตรจากระดับน้ำทะเลขึ้นไป อีกทั้งเจริญเติบโตภายใต้ร่มเงาของไม้ใหญ่ ปัจจุบันนี้เกษตรกรบนพื้นที่สูงได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มผู้ผลิตกาแฟ มีจิตสำนึกต่อการรักษาป่าไม้ นอกจากนี้ ได้มีการจัดกิจกรรม “ตามรอยศาสตร์พระราชา ชิมกาแฟ แลดูสวน” เพื่อเป็นการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ภารกิจและผลการดำเนินงานของสถาบันให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางยิ่งขึ้น และเป็นการเผยแพร่ความสำเร็จของเกษตรกรบนพื้นที่สูง การบูรณาการระหว่างสถาบันและหน่วยงานอื่น ๆ ที่ร่วมมือกันทำงานบนพื้นที่สูง โดยเฉพาะกาแฟอาราบิก้า เกษตรกรบนพื้นที่สูงมีรายได้อย่างยั่งยืน เป็นการลดความเสี่ยงจากมลพิษหมอกควัน ขณะเดียวกัน ได้เปิดบริการร้านกาแฟภายในอุทยานหลวงราชพฤกษ์ เพื่อบริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมภายในสวน พร้อมนี้ได้นำเสนอ ผลผลิตกาแฟที่สถาบันได้ทำการส่งเสริมในพื้นที่ จำนวน 5 พื้นที่ ได้แก่ โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวาวี (กาแฟดอยช้าง) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงบ่อเกลือ (กาแฟห้วยโตน) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลอง (กาแฟดอยกลาง) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลอง (กาแฟดอยแม่สลอง) โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางมะโอ (กาแฟดอยปางมะโอ) เป็นต้น

องค์ความรู้

ภาพที่ 1 รูปแบบการส่งเสริมรายได้ทำไร่มากแฟของชุมชนบนที่ราบสูงภาคเหนือตอนบน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2559). *คู่มือการดำเนินงานผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP รายใหม่ ประจำปี 2559*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กรมวิชาการเกษตร. (2558). *ยุทธศาสตร์กาแฟ ปี 2560-2564*. สืบค้น 3 มกราคม 2567, จาก http://www.doa.go.th/hort/wpcontent/uploads/2018/11/ยุทธศาสตร์กาแฟ_ปี_2560-2564.pdf.
- ณัฐพงศ์ ทองภักดี. (2551). *วิชาการกับการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใน การพัฒนาบุคคลและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2559). *เศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้น 5 มกราคม 2567, จาก http://www.chaipat.or.th/site_content/34-13/3579-2010-10-08-05-24-39.html.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2549). *หลักธรรมทำตามรอยยุคลบาท*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ด้านสุทธาการพิมพ์.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *เส้นทางสู่ความพอเพียง*. กรุงเทพฯ : 21 เช่นจู้.
- อภิชัย พันธเสน. (2551). *การประยุกต์ พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).